

**РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ В ПРОЦЕСІ
ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

ЯКОВЕНКО О. І., аспірант кафедри методики навчання і управління навчальними закладами Національного університету біоресурсів і природокористування України

*У статті визначені пріоритети переходу вищої освіти на засади компетентнісного підходу, визнається важливість апробування методик його застосування на практиці та ви-
найдення ефективних шляхів та методів його запровадження. Автором висвітлюється власний досвід апробування методи-
ки проведення практик для студентів економічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу та аналізуються
його результати. Проведена автором експериментальна ро-
бота із запровадження в практичне навчання студентів-
економістів компетентнісного підходу підтверджує ефек-
тивність запропонованих методик за результатами аналіти-
чних та статистичних розрахунків.*

Експеримент, компетентнісний підхід, майбутні економісти, практична підготовка економістів, професійна компетентність майбутніх економістів, система практик.

В статье определены приоритеты перехода высшего образования на принципы компетентностного подхода, признается важность апробирования методик, их применения на практике и нахождения эффективных путей и методов реализации. Автором освещается собственный опыт апробирования методики проведения практик для студентов экономических специальностей на основе компетентностного подхода и анализируются его результаты. Проведенная автором экспериментальная работа по внедрению в практическое обучение студентов-экономистов компетентностного под-

хода подтверждает эффективность предложенных методик по результатам аналитических и статистических расчетов.

Будущие экономисты, компетентностный подход, практическая подготовка экономистов, профессиональная компетентность будущих экономистов, система практик, эксперимент.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни суспільством затребувані високоосвічені, здатні до самовдосконалення, прийняття відповідальних, нестандартних рішень і прогнозування їх наслідків люди, які прагнуть до досягнення високих кінцевих результатів. Ринок праці висуває до нинішніх і потенційних працівників все більш конкретні вимоги, але випускники ВНЗ не завжди можуть їм відповідати. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема підготовки економістів нової генерації. Вирішення цієї суперечності можливе через запровадження у сферу вищої освіти компетентнісного підходу. Адже саме компетентнісний підхід до визначення цілей вищої освіти дає можливість погодити очікування суспільства (передусім, роботодавців), викладачів і студентів. Визначення цілей вищої освіти з позицій компетентнісного підходу означає опис можливостей, які можуть придбати студенти в результаті освітньої діяльності.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетентностей, що означають потенціал, здатності випускника до виживання й стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, інформаційно- й комунікаційно-насиченого простору [1, с. 138].

Сьогодні дуже актуальними є висвітлення пошуків ефективних шляхів впровадження компетентної освіти, особливо, якщо вони вже мають апробаційний характер та підтверджують ефективність цього напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що актуальність тематики дослідження обумовлює значний інтерес до неї науковців, зокрема проблема запровадження компетентнісного підходу у практику вищої школи розроблялася багатьма науковцями, як зарубіжними (В. Адольф, І. Байгушева, В. Бай-

денко, Дж. Вінтертон, Н. Гангані, Е. Зєєр, І.Зимня, Л. Колеснікова, Г. Сіра, Ю. Фролов, О. Хуторський, та ін.), так і вітчизняними (С. Калашнікова, Г. Копил, О. Локшина, В. Луговий, П. Лузан, В. Манько, В. Майборода, В. Радкевич, Ж. Таланова, В. Ягупов та ін.), адже необхідність переходу вищої освіти на його засади вже не викликає ніяких сумнівів.

Питанням вдосконалення вищої економічної освіти присвячені праці науковців (І. Абрамової, О. Аксьонової, О. Витриховської, В. Зінченко, О. Кареліної, Н. Кошелевої, І. Кривов'язюк, О.Пометун; та ін.).

Проте, більшість з зазначених робіт – це теоретичні нароби. У пропонованій же роботі висвітлюються результати експериментального дослідження формування професійної компетентності майбутніх економістів, визначена ефективність та дієвість запровадження розроблених методик.

Мета статті полягає у висвітленні наукових результатів експериментальної роботи щодо формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі їх практичної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі вивчення нормативно-правової документації, теоретичних досліджень науковців та навчальної діяльності ВНЗ попередньо був досліджений сучасний стан практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів, зокрема визначені недоліки організації практик майбутніх економістів. Враховуючи її значущість, зроблені висновки щодо необхідності підвищення практичної підготовки студентів завдяки більш ефективній системі практик.

Для поліпшення практичної підготовки студентів економічних спеціальностей, зокрема, за спеціальністю «Економіка підприємства» була розроблена система практик, яка включала: навчально-комп'ютерну, навчальну практику «Віртуальне підприємство», виробничу та переддипломну. Вироблені методичні рекомендації включають теоретичний та практичний досвід поліпшення існуючих методик та запровадження ефективних методів з метою формування у студентів – майбутніх економістів визначених програмами практик компонентів професійної компетентності.

Зокрема, найсуттєвіші удосконалення практичної підготовки за видами практик полягали у наступному:

- визначені види занять комп'ютерної практики, які становлять організовану систему, окреслені їх особливості, визнано

необхідність самостійної підготовки студентів до тематичних занять. Визначені функції керівника практики та його асистента, обов'язки студентів щодо виконання практики;

- за програмою навчальної практики «Віртуальне підприємство» також звернена детальна увага до самостійної роботи студентів, адже кожен з них «веде своє підприємство», тим самим навчаючись не лише економічним розрахункам, а й прийняттю управлінських рішень;

- за програмою виробничої практики запропоновано попереднє проведення тренінгів щодо включення у робочий колектив, адже проходження виробничої практики – це перше знайомство студента з робочим колективом та перші його професійні стосунки;

- для ефективного проходження переддипломної практики, вирішення проблемних, творчих завдань запропонована додаткова посада тьютера, який допомагатиме студентові вирішувати наявні на підприємстві проблеми та вишукувати ефективні шляхи їх вирішення.

З повною програмою практик та методичними рекомендаціями до них можна ознайомитися із навчально-методичного посібнику автора статі [2].

Компоненти професійної компетентності майбутнього економіста були сформульовані та розподілені за виконуваними ним функціями: аналітичною, плановою, організаційною, контрольною, обліково-статистичною, інформаційною.

Нами було виділено чотири рівні сформованості професійної компетентності за кожним з видів практик: високий, середній, достатній та низький.

Надалі були розроблені діагностичні методики, які передбачали виконання завдань різного рівня складності та мали на меті встановлення рівня сформованості тих чи інших складових професійної компетентності майбутнього економіста. Детально ознайомитися з ними також можна із навчально-методичного посібнику автора статі [2].

При проведенні практик також використовувалися визначені за необхідні для якісної практичної підготовки економістів педагогічні умови, які склали системний підхід до формування професійної компетентності майбутніх економістів через забезпечення професійної спрямованості майбутніх економістів на основі компетентнісного підходу через удосконалення науково-методичного забезпечення та підвищення кваліфікації і науково-

дослідної діяльності науково-педагогічних працівників; формування професійної компетентності майбутніх економістів через практикоорієнтоване навчання, зокрема, засобами використання інтерактивних методів навчання та комп'ютерних технологій.

Також особливістю діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутніх економістів стало застосування однакових методик до та після проходження практик, даний підхід дозволив нам додатково виявити прагнення студентів до самовдосконалення, самоосвіти та їх почуття професійного хисту. З цього аспекту зазначимо, що за результатами проведеного експерименту (загалом за результатами, що показали контрольні групи) робимо висновок, що даний аспект у навчанні майбутніх економістів має бути посилений. Потрібно більш ретельно мотивувати студентів до вдосконалення своїх фахових навичок та відповідальності за майбутню професійну діяльність.

В експериментальній роботі взяли участь 461 студент (229 – II курсу та 232 – IV курсу) Національного університету біоресурсів і природокористування України, Одеського національного політехнічного університету, Ізмаїльського державного гуманітарного університету та Ізмаїльського інституту водного транспорту. На початковому етапі студенти були розподілені в експериментальні групи - 51 студент II курсу, 77 студентів IV курсу та контрольні групи - 52 студента – II курсу, 77 студентів IV курсу) за майже однаковим рівнем сформованості професійної компетентності.

Студенти контрольних груп проходили практики, визначені планами зазначених ВНЗ, тоді як студенти експериментальних груп були залучені до проходження практик за розробленою методикою.

За повторним діагностуванням студенти контрольних груп підвищили свій рівень сформованості професійної компетентності на незначний відсоток. Студенти ж експериментальної групи (які проходили розроблену систему практик), показали більш високий рівень сформованості професійної компетентності, ніж студенти контрольної групи (які проходили практики за навчальними планами відповідних ВНЗ).

Узагальнені дані подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика рівнів сформованості професійної компетентності студентів контрольної та експериментальної груп

	Відсоток студентів контрольної групи за рівнями сформованості професійної компетентності до проходження практики, %				Відсоток студентів експериментальної групи за рівнями сформованості професійної компетентності після проходження практики, %			
	1 рів.	2 рів.	3 рів.	4 рів.	1 рів.	2 рів.	3 рів.	4 рів.
Комп'ютерна практика	23,08	38,46	34,62	3,85	5,88	31,37	41,18	21,57
Навчальна практика	30,77	38,46	25	5,77	5,88	31,37	43,13	19,62
Виробнича практика	36,36	44,16	16,88	2,6	20,78	38,96	32,47	7,79
Перед-дипломна практика	38,96	44,16	14,29	2,6	19,48	41,56	31,17	7,79
Загальний відсоток	32,29	41,31	22,70	3,71	13,01	35,82	36,99	14,19

Як видно із узагальнюючих результатів, після проходження студентами експериментальних груп запровадженої системи практик, середній (3) та високий (4) рівні сформованості професійної компетентності студентів експериментальної групи значно перевищують показники студентів контрольної групи. Результати унаочнені на рис. 1.

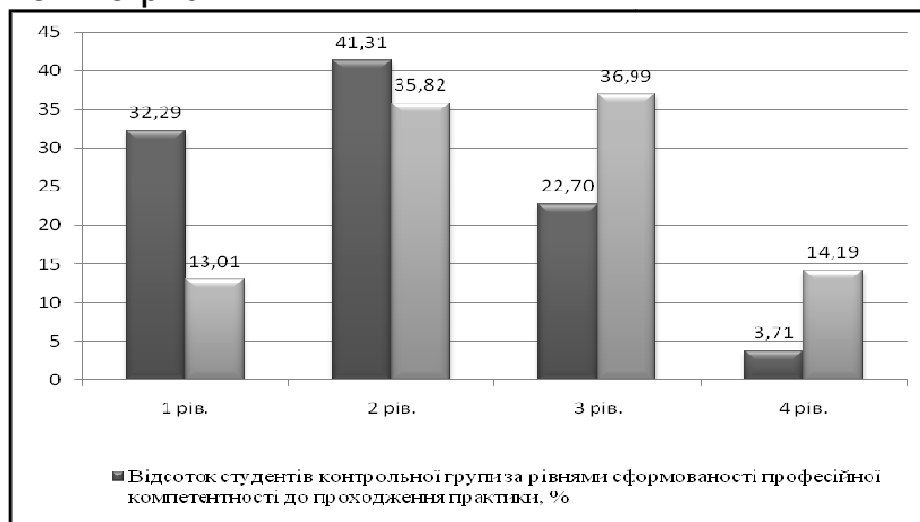

Рис. 1. Відсоткові показники рівнів сформованості компонентів професійної компетентності контрольної та експериментальної груп за результатами проходження системи 4-х практик

Після проведеного експерименту отримані дані також були статистично перевірені за допомогою критерію Пірсона, який після проходження студентами експериментальних груп кожного з виду практик знаходився у зоні значущості, тому приймалася альтернативна гіпотеза H_1 – якщо в процес розвитку професійної компетентності майбутніх економістів впровадити розроблену систему практик, то визначені програмою практики компоненти професійної компетентності студентів значно підвищаться та матимуть більш високий рівень сформованості.

За кожною діагностикою результати були статистично перевірені за допомогою критерію Пірсона за формулою:

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^k \frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f_t} \quad (1)$$

де f_{ej} - емпірична частота за j -тим розрядом ознаки;

f_t - теоретична частота;

j - порядковий номер розряду;

k - кількість розрядів ознаки.

Для перевірки були сформульовані 2 види гіпотез – перший для перевірки схожості вибірок студентів до проходження студентами експериментальної групи запропонованих практик, другий вид – для перевірки достовірності після проходження студентами експериментальної групи практик.

Для 1 етапу нульова гіпотеза – H_0 – експериментальна група не перевищує контрольну за рівнем компетентностей, що визначені даним видом практики; альтернативна гіпотеза – H_1 – експериментальна група перевищує контрольну за рівнем компетентностей, що визначені даним видом практики.

При перевірці схожості обох груп після проведення експерименту гіпотези сформульовані наступним чином: нульова гіпотеза H_0 – якщо в процес розвитку професійних компетентностей майбутніх економістів впровадити розроблені нами педагогічні умови (систему практик), то показники їх кваліфікації не зміняться. Альтернативна гіпотеза H_1 – якщо в процес розвитку професійних компетентностей майбутніх економістів впровадити розроблені нами педагогічні умови (систему практик), то їх показники значно підвищаться.

Як приклад унаочнимо отриманий критерій Пірсона до та після проходження студентами експериментальних груп комп'ютерної практики (Рис. 2). Зазначимо, що критичні значення при розрахунках склали:

$$\chi_{кр}^2 = \begin{cases} 7,815(p \leq 0,05) \\ 11,345(p \leq 0,01) \end{cases} \quad (2)$$

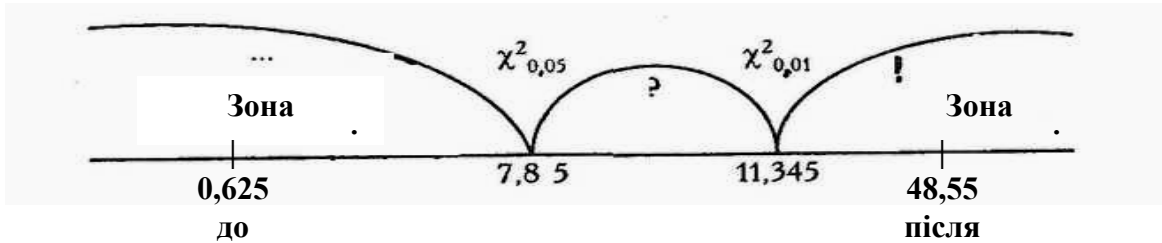

Рис. 2. Вісь значимості для критерію Пірсона 0,625 й 48,55 та 3 ступенів свободи

У результаті статистичної перевірки при розподілі студентів ІІ курсу у контрольну та експериментальну групи їх різниця була незначущою (критерій Пірсона дорівнював 0,625), отже, була прийнята гіпотеза H_0 - експериментальна група не перевищує контрольну за рівнем компетентностей, що визначені даним видом практики. При перевірці після проходження студентами експериментальних груп комп'ютерної практики критерій Пірсона знаходиться у зоні значущості ($48,55 > 11,345$), тому була прийнята альтернативна гіпотеза H_1 – якщо в процес розвитку професійних компетентностей майбутніх економістів впровадити розроблені нами педагогічні умови (систему практик), то їх показники значно підвищаться.

Аналогічні результати були отримані за кожною з пропонувананих програм практик.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, результати експериментального дослідження показали дієвість розробленої методики та її ефективність у формуванні професійних компетентностей майбутніх економістів. Сформовані компетентності були відповідно оцінені та статистично перевірені результати проведеної експериментальної роботи.

На сьогодні вже розроблено достатньо теоретико-методичного матеріалу з тематики компетентнісного підходу у вищій освіті. Подальші наукові пошуки повинні спрямовуватися на визначення складових професійної компетентності студентів різних напрямків навчання, на пошуки форм та методів їх формування та активну апробацію й підтвердження ефективності їх застосування.

Література

1. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование – 2004. – № 4. – С. 138-143.
2. Яковенко О. І. Формування компетенцій професійної діяльності економістів у процесі практичної підготовки: навчально-методичний посібник / О.І. Яковенко – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 184 с.

REFERENCES

1. Selevko G. Competentnosty i ih klassifikatsiya / Narodnoye obrazovaniye – 2004. – № 4. – С. 138-143.
2. Yakovenko O. I. Formuvannia kompetentziy profesiynoi diyalnosti ekonomistiv u prozesy praktychnoyi pidgotovky: navchalno-metodychnuy posibnik / O.I. Yakovenko – Nyzhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2014. -184 s.

RESULTS OF EXPERIMENTAL STUDY OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS IN THE PROCESS OF PRACTICAL TRAINING

YAKOVENKO O., Post-graduate student of teaching methods and management schools of National agricultural university of Ukraine

The article priorities transition to higher education principles competency approach, recognizes the importance of testing methods for its application in practice and the invention of effective ways and methods of its implementation. The author highlights the personal experience testing methods of practice for students of economic specialties based on competency approach and analyzed the results. Experimental work conducted by the author with introducing a practical training of students-economists competency approach confirms the effectiveness of the proposed methods on the results of analytical and statistical calculations.

Experiment competentive approach, future economists, economists of practical training, professional competence of future economists system practices.